

13.10.2022
Група М-1
Предмет «Економічна теорія та аналіз»
Урок 45-46

Тема: Суть та види капіталу підприємства. Поняття і класифікація витрат.

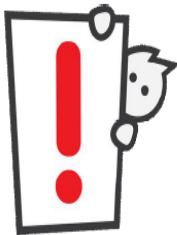
Собівартість продукції, її види і показники

Капітал - це частина багатства, якою ми жертвуємо, щоб примножити своє багатство.

Альфред Маршал

Будь-яке підприємство, яке веде виробничу або комерційну діяльність, повинно володіти певним капіталом. Термін «капітал» (лат. «*capitalis*») означає «головний», тобто капітал створює основу функціонування підприємства та можливості його розвитку. Його ключова роль пояснюється здатністю поєднувати усі фактори виробництва у єдиний виробничий комплекс підприємства.

Капітал підприємства - це сукупна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестована у його активи

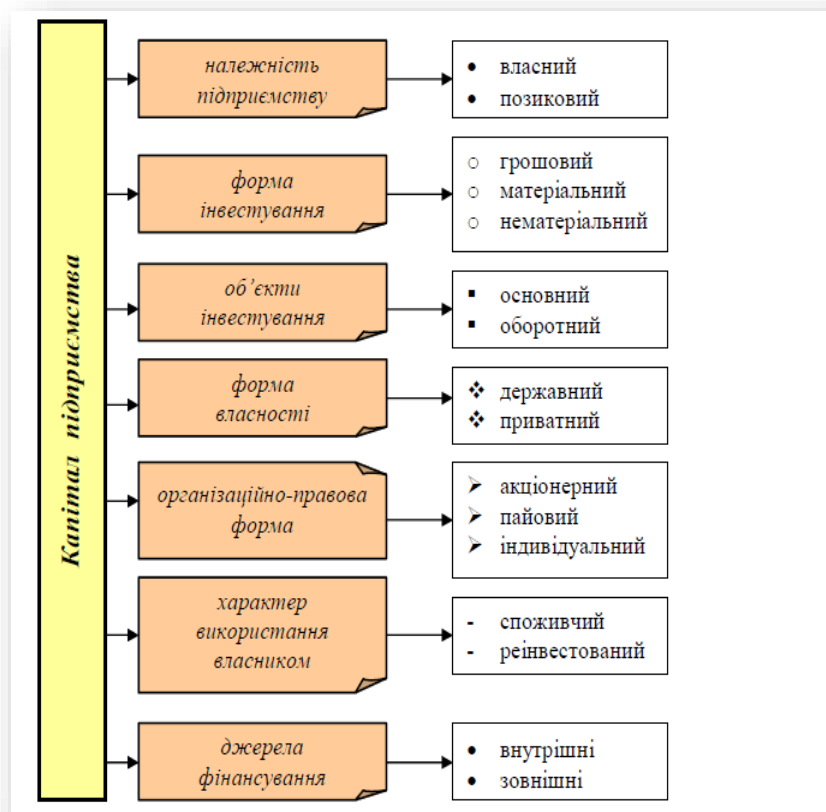
Капітал підприємства фактично відображає накопичені економічні блага, які виступають у формі грошових коштів та реальних капітальних об'єктів, залучених в економічний процес з метою одержання доходів.

Капітал також можна розглядати як частину фінансових ресурсів підприємства, які використовуються в обороті для отримання економічної вигоди (прибутку).

Капітал підприємства *характеризується як:*

- ✚ основний чинник виробництва, оскільки може «зв'язувати» між собою інші виробничі фактори;
- ✚ фінансовий ресурс, який може виступати ізольовано від виробничих чинників у формі інвестицій;
- ✚ основний вимірник ринкової вартості підприємства (насамперед, власний капітал підприємства);
- ✚ головне джерело формування добробуту власників підприємства;
- ✚ найважливіший показник ефективності господарської діяльності підприємства.

Капітал підприємства *класифікується за різними ознаками:*

Власний капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування своїх активів.

До власного капіталу підприємства належать:

- ❖ *статутний фонд* - це майно підприємства, створене за рахунок внесків засновників для початку здійснення господарської діяльності; розмір статутного капіталу регулюється чинним законодавством;
- ❖ *резервний фонд* - зарезервована частина власного капіталу підприємства, призначеного для внутрішнього страхування його господарської діяльності; розмір резервного фонду визначається установчими документами, а формування здійснюється за рахунок прибутку підприємства;
- ❖ *спеціальні (цільові) фонди* - цілеспрямовано сформовані фонди власних фінансових засобів для майбутніх цільових витрат (амортизаційний фонд, ремонтний фонд, фонд охорони праці, фонд спеціальних програм, фонд розвитку виробництва та ін.);
- ❖ *нерозподілений прибуток* - це частина одержаного в попередньому періоді прибутку підприємства, яка не спожита власниками і персоналом та призначена для реінвестування у розвиток виробництва;
- ❖ *інші форми власного капіталу* - до яких належать надходження від здачі майна в оренду, розрахунки з учасниками щодо виплати їм дивідендів, безоплатні надходження та урядові субсидії тощо.

Позиковий капітал підприємства - це капітал, сформований шляхом залучення коштів ззовні, незалежно від джерела та вартості його отримання. Джерелами позикового капіталу є банківські кредити, позики інших інвесторів, тимчасово залучені кошти (кредиторська заборгованість).

Грошова, матеріальна і нематеріальна форми капіталу використовуються для формування статутного капіталу підприємства. Інвестиції у цих формах дозволені законодавством при створенні нових підприємств, а також збільшенні розмірів їх статутних фондів.

Основний капітал - це частина капіталу підприємства, яка бере участь у виробництві товару протягом багатьох виробничих циклів і переносить свою вартість на вироблену продукцію частинами. До основного капіталу належать кошти, вкладені у засоби праці (будівлі, споруди, машини, обладнання та ін.).

Оборотний капітал - частина капіталу підприємства, вартість якої переноситься у створювану продукцію повністю протягом одного виробничого циклу і повертається підприємству у грошовій формі після її реалізації.

До оборотного капіталу належать предмети праці (сировина, матеріали, паливо, енергія), а також капітал, витрачений на робочу силу. Оборот останнього має свої особливості. Вони полягають у тому, що вартість капіталу на робочу силу на стадії виробництва не переноситься на продукт. Праця бере участь у створенні нової вартості, яка є складовою доданої вартості.

Державний і приватний капітал може бути інвестованим у підприємство в процесі формування його статутного капіталу, а також в процесі його поточної виробничо-господарської діяльності.

Акціонерний капітал - це капітал підприємств, створених у формі акціонерних товариств; **пайовий капітал** - капітал партнерських підприємств (товариств з обмеженою відповідальністю, командитних товариств тощо); **індивідуальний капітал** - капітал індивідуальних підприємств (сімейних) та фізичних осіб.

Споживчий капітал після його розподілу на споживчі цілі (виплата відсотків, дивідендів, соціальні виплати працівникам та ін.) втрачає функцію капіталу, оскільки є відтоком засобів підприємства з обороту.

Реінвестований капітал (накопичувальний) характеризує різні форми його приросту в процесі капіталізації прибутку, дивідендних виплат та ін.

Внутрішніми джерелами поповнення капіталу підприємства є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів, інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів.

Зовнішніми джерелами формування капіталу підприємства є кошти, не пов'язані з його діяльністю, а саме:

кошти, які мобілізуються на фінансовому ринку (продаж акцій, облігацій, кредити (грошові та майнові), операції з валютою та дорогоцінними металами, проценти і дивіденди за цінними паперами інших емітентів);

кошти, які підприємство одержує в порядку перерозподілу (державні бюджетні субсидії, страхові відшкодування, фінансові ресурси, що поступають від галузевих структур, асоціацій, концернів).

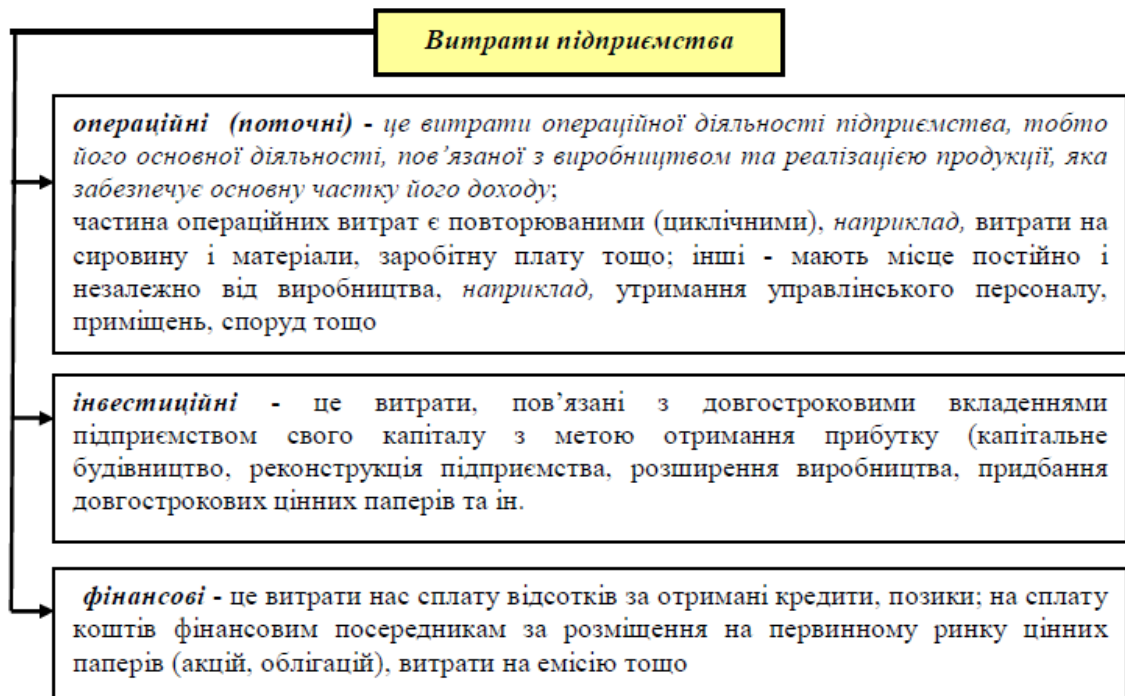

При формуванні капіталу підприємства слід враховувати, що його структура повинна відповідати потребам підприємства. Співвідношення між власним та позиковим капіталом повинно забезпечувати підприємство від можливих фінансових ризиків.

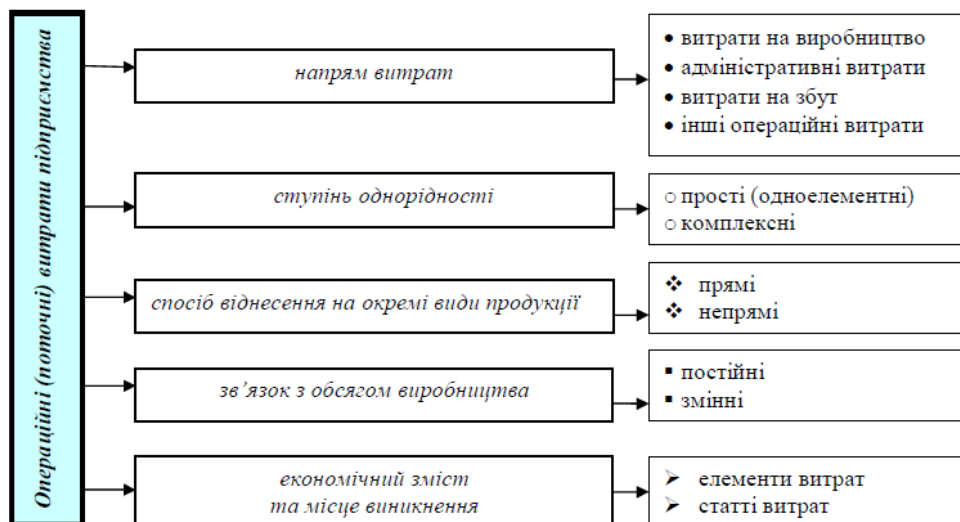
Виконання підприємством своїх функцій, реалізація поточних цілей та досягнення головної мети - задоволення ринкової потреби у його продукції та максимізація прибутку, пов'язане з певними витратами. Ці витрати спрямовуються на формування і використання усіх видів виробничих ресурсів підприємства.

Усі витрати підприємства поділяються на **операційні**, **інвестиційні** та **фінансові**. Крім такого поділу, витрати можуть бути **бухгалтерськими** та **економічними**. **Бухгалтерські витрати** відображають реальні суми фактично здійснених підприємством витрат на придбання сировинно-матеріальних ресурсів, виплату заробітної плати, нарахування амортизації, здійснення орендних платежів та ін. **Економічні витрати**, крім бухгалтерських, включають неявні витрати підприємства, його власника у вигляді використовуваних землі, приміщень, інших власних активів, на

які він формально не несе грошових витрат. Економічні витрати підприємства «перевищують» бухгалтерські на величину неявних (їх часто називають «внутрішніми») витрат.

Найбільшими за питомою вагою і найскладнішими за структурою є операційні (поточні) витрати підприємства. Вони класифікуються за низкою ознак.

Витрати на виробництво відображають витрати на придбання усіх видів ресурсів, які безпосередньо спрямовані на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг). *Наприклад*, на сировину і матеріали, енергію, спожиту на технологічні цілі, заробітну плату основних робітників із нарахуваннями, амортизацію обладнання та ін.

Адміністративні витрати - це витрати підприємства на утримання адміністративно-управлінського персоналу, основних засобів загальногосподарського призначення, витрати на комунальні послуги і послуги зв'язку, на охорону, юридичні, аудиторські послуги тощо.

Витрати на збут - витрати підприємства на заробітну плату з нарахуваннями працівників відділу збуту, утримання та амортизацію основних фондів збутових підрозділів, витрати на утримання складів готової продукції, витрати на рекламу, маркетинг тощо.

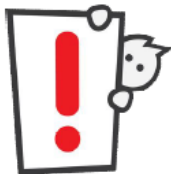
Інші операційні витрати включають витрати підприємства на орендні платежі за орендоване майно, витрати на покриття безнадійних та сумнівних боргів підприємству, витрати на виробничі запаси, реалізовані на сторону, суми втрат від знецінення запасів, нестач і псування товарно-матеріальних цінностей та ін.

Прості (одноелементні) витрати - мають єдиний економічний зміст; наприклад, сировина і матеріали, заробітна плата тощо; **комплексні** - різноманітні за своїм складом і охоплюють декілька елементів витрат, їх ще називають непрямими; наприклад, загальновиробничі та адміністративні витрати, втрати від браку.

Прямі - безпосередньо пов'язані з виготовленням даного виду продукції і можуть бути прямо віднесені на її одиницю, наприклад, матеріальні витрати; **непрямі** - пов'язані з виготовленням різних виробів і не можуть прямо відноситись на той чи інший вид продукції; наприклад, заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу, утримання і експлуатація основних фондів тощо.

Постійні - їх загальна сума не залежить від кількості виготовленої продукції в певних межах, наприклад, витрати на утримання і експлуатацію будівель і споруд, витрати на управління; у складі постійних розрізняють умовно-постійні витрати, які неістотно змінюються при зміні обсягу виробництва; **змінні** - загальна сума витрат за певний час залежить від обсягу виробництва продукції, наприклад, збільшення обсягу виробництва швейних виробів спричиняє відповідне збільшення витрат на закупівлю тканин, збільшення обсягу вантажних перевезень викликає збільшення витрат на паливо; змінні витрати поділяються на *пропорційні* та *непропорційні*.

Важливішою є класифікація витрат за економічними елементами і статтями витрат.

За економічними елементами витрати формуються відповідно до їх економічного змісту. Вони є однаковими для всіх галузей і на їх основі складається кошторис витрат на виробництво.

Крім зазначеної класифікації витрат, їх усіх можна представити у *натуральній* і *вартісній* формах. Розрахунок обсягу та облік витрат у *натуральній формі* має важливе значення для самого процесу організації виробництва на підприємстві.

Вартісна форма витрат відіграє визначальну роль в процесі оцінювання ефективності діяльності підприємства. Вона включається у вартість виготовленої продукції, відшкодовується за рахунок доходу (виручки) від її реалізації і становить ту її частину, яка називається *собівартістю*.

Собівартість продукції - це вартісна форма поточних витрат підприємства на підготовку виробництва, виготовлення продукції та її збут

Собівартість продукції як грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції характеризує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, оскільки у ній відображаються рівень організації виробничих та інших процесів, технічний рівень виробництва, рівень продуктивності праці та ін.

Собівартість продукції як економічний показник використовується для контролю за ефективністю використання виробничих ресурсів, визначення економічної ефективності організаційно-технічних заходів, встановлення цін на продукцію. *Зниження собівартості є основним джерелом зростання прибутку підприємства.*

Для підприємства важливо визначити витрати, які відшкодовуються за рахунок собівартості, а які - за рахунок прибутку. На практиці не завжди собівартість продукції є повним відображенням дійсних витрат на її виробництво. Через собівартість відшкодовуються лише ті витрати, які забезпечують просте відтворення усіх виробничих чинників: предметів і засобів праці, природних ресурсів, робочої сили.

До них відносяться витрати на:

- ✚ вивчення ринку, виявленням величини попиту на продукцію;
- ✚ підготовку та освоєнням виробництва нової продукції;
- ✚ сам процес виробництва продукції;
- ✚ обслуговування виробничого процесу та управління ним;
- ✚ збут продукції;
- ✚ набір та підготовку кадрів;
- ✚ удосконаленням процесу виробництва та праці, підвищенням його ефективності (крім капітальних витрат);
- ✚ дослідження, використання та охорону природних ресурсів.

Планова собівартість визначається перед початком планового періоду на основі прогресивних норм витрат ресурсів та діючих цін на ресурси в момент складання плану.

Фактична собівартість відображає фактичні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції за даними бухгалтерського обліку; може бути нижчою або вищою від планової собівартості. **Нормативна собівартість** продукції формується із витрат на виробництво та реалізацію продукції, визначених на основі діючих норм витрат ресурсів.

Кошторисна собівартість відображає витрати підприємства на виріб або замовлення, які виконуються в одиничному виробництві або в разовому порядку.

Види собівартості

1. За часом формування витрат:	- планова - фактична - нормативна - кошторисна
2. За місцем (послідовністю) формування витрат:	- цехова - виробнича - повна
3. За тривалістю розрахункового періоду:	- місячна - квартальна - річна
4. За складом продукції:	- товарної продукції - валової продукції - реалізованої продукції - незавершеного виробництва
5. За ступенем охоплення підприємств:	- індивідуальна - галузева

Цехова собівартість продукції включає всі прямі поточні витрати, пов'язані з виробництвом продукції у межах цеху підприємства (сировина, заробітна плата основних робітників, нарахування на заробітну плату основних робітників, амортизація обладнання цеху).

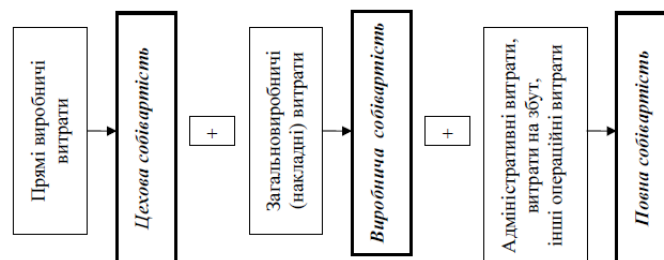
Виробнича собівартість продукції охоплює витрати на виробництво продукції в межах усього підприємства, тобто як прямі, так і накладні виробничі витрати (витрати на енергію на технологічні цілі, витрати на утримання і експлуатацію обладнання, амортизація будівлі виробничого корпусу тощо).

Виробнича собівартість включає виробничі **накладні витрати**, які називаються «загальновиробничими». Такі витрати пов'язані з процесом виробництва, але не відносяться прямо на собівартість певного виробу. *Наприклад*, допоміжні матеріали, непряма заробітна плата, витрати на утримання і ремонт будівель, обладнання, амортизація основних фондів, орендна плата, комунальних платежі та ін.

Загальновиробничі витрати відносяться на окремі вироби пропорційно до встановленої бази, в якості якої можуть бути обрані кількість відпрацьованих машино-годин, кількість відпрацьованого часу основними робітниками (годин), витрати на оплату праці, матеріальні витрати та ін. Розподіл цих витрат здійснюється за допомогою **коефіцієнта розподілу**. Він визначається як частка від ділення загальної величини загальновиробничих витрат до сукупної бази, *наприклад*, загальної кількості відпрацьованих машино-годин або ін. У такому випадку сума загальновиробничих витрат, яка відноситься на конкретний вид виробів, визначається як добуток коефіцієнта розподілу і кількості машино-годин, затрачених на даний вид виробів.

Повна собівартість продукції складається з виробничої собівартості та позавиробничих витрат підприємства (адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат).

«Алгоритм» формування повної собівартості продукції такий:

Домашнє завдання:

Законспектувати та вивчити викладений вище матеріал, дати відповідь на наступне питання:

1) Чи включає виробнича собівартість продукції витрати на проведення маркетингових досліджень та витрати на рекламу продукції? Поясніть.

Усі виконані завдання надсилайте на електронну адресу gr.ev@ukr.net з підписом у темі листа «ПІБ, № групи та назва навчальної дисципліни».